

СТАНОВИЩЕ

От доц. Диана Станчева Димитрова, д. пс.

Директор на Филиал Велико Търново, Медицински университет – Варна

Във връзка с дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ на тема: „Проучване на информираността за сексуалното здраве сред подрастващите“ по професионално направление 7.4. „Обществено здраве“, научна специалност „Управление на здравните грижи“

Автор на дисертацията: ас. Виолета Миткова Алексиева, докторант в самостоятелна форма на обучение, катедра „Здравни грижи“, Филиал Сливен – Медицински университет – Варна

Становището е изготвено съгласно Закона за развитие на академичния състав и Правилника за приложението му, както и съгласно Правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет – Варна.

Научното жури е определено със заповед №Р-109-259/21.07.2020 на Ректора на МУ-Варна.

Представеният комплект с материали (на електронен и хартиен носител) е съгласно Правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет – Варна за придобиване на ОНС „Доктор“.

КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ НА ДОКТОРАНТА

Асистент Виолета Миткова Алексиева е родена през 1968 година в гр. Мездра. През 1991 година завършва Полувисш медицински институт – София, специалност „Акушерка“. През 2007 година придобива бакалавърска степен по Здравни грижи, а през 2009 – завършва магистратура в същото направление в МУ-София. В продължение на седем години (2005-2012) е старша акушерка на МБАЛ гр. Мездра, а в периода 2012-2013 година заема длъжността главна медицинска сестра на Центъра за спешна медицинска помощ в гр. Враца. От септември 2014 година, след конкурс става част от академичния състав на Медицински университет – Варна, Филиал Сливен, катедра „Здравни грижи“. Зачислена е за докторант в самостоятелна форма на обучение за придобиване на ОНС „Доктор“ през 2017 година.

АКТУАЛНОСТ НА ПРОБЛЕМА

Сексуалното и репродуктивното здраве и права са основни елементи на човешкото достойнство, човешкото развитие и основа за социален и икономически напредък. От друга страна докладът от 2010 г. на ООН за правото на образование гласи, че правото на широкообхватно сексуално образование е право на всеки човек. Доказано е, че то заедно с висококачествените услуги за семейно планиране водят до увеличаване на вероятността за отговорно, безопасно и почиттелно поведение при първоначални и последващи сексуални отношения. ЕС призовава правителствата на държавите членки да разработват, съвместно с плуралистични организации на гражданското общество, качествени национални политики в областта на сексуалното и репродуктивното здраве, предоставящи широкообхватна информация относно ефективните и отговорни възможности за семейно планиране, за гарантиране на равен достъп до набор от висококачествени методи на контрацепция и повишаване на осведомеността относно самата репродуктивна способност. За съжаление, нашата страна все още няма единна държавна политика в тази насока. В повечето държави членки на ЕС сексуалното образование е задължително, въпреки че съдържанието и качеството му варират. Докладите на европейската комисия обаче поставят България сред държавите с оскъдни или липсващи програми за сексуално образование. Въпросите за намаляване броя на абортите, рисковото сексуално поведение, ограничаване на полово предаваните болести, тийнейджърската бременност и бедността са проблеми от първостепенно значение за физическото и емоционално здраве на младите хора. Сексуализирането на млади момичета в медиите е феномен, който има последствия върху емоционалното развитие и сексуалния живот както на жените, така и на мъжете, допринасяйки за устойчивостта на стереотипите, свързани с идентичността, различните форми на дискриминация и насилието, основано на пола. Фактът, е българката е най-младата майка в Европа показва, че актуалността на настоящата докторантска теза е изключително актуална. Въпреки, че у нас има задълбочени научни проучвания върху абортите и рисковото сексуално поведение, информираността относно сексуалното здраве сред подрастващите дава нова перспектива към проблема за сексуалното здраве на българските юноши. Представената проблематика кореспондира с преосмисляне на новата ценностна система на нашето общество, с новата парадигма на медицинското образование, с предоставените възможности за професионално развитие и реализация на специалистите

по здравни грижи. В този контекст представеният дисертационен труд е актуален, новаторски и визионерски относно разгледаната проблематика.

ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е оформен в обем от 198 страници, в шест глави. Онагледен е с 49 фигури и 6 таблици. Използвани са общо 290 източника, от които 31 на български език, 249 на английски език и 10 web-базирани ресурси. Приложените 6 приложения дават яснота относно вижданията на изследователя към поставените проблеми и тяхното решение.

Литературният обзор обхваща 92 страници и разглежда сексуалното здраве в контекста на промоция на здравето, образованието, социокултурните фактори и законодателните аспекти. Уточняването и приемането на единно определение за сексуално здраве е предизвикателство и е отразено в осем различни аспекта, базирани на различни доказани и световно признати източници. Проблемът за сексуалното здраве у нас подсказва личният интерес и мотивация на ас. Алексиева към изборът на докторантска теза. Живеейки и работейки в град Сливен (градът с най-висока раждаемост и най-ниска възраст за раждане на първо дете) тя има преки наблюдения и е професионално пристрастна към сексуалното и репродуктивно здраве на младите момичета в региона. Дебатирайки върху общите параметри на сексуалното здраве, докторантката ги прецизира в 4 направления, което дава яснота на структурата на изложението в литературния обзор. Тъй като проблемът за сексуалността и здравето има много измерения, тя се е постарала да компилира и анализира достъпните източници, изхождайки от потребностите на младите хора. По тази причина разглеждането на проблема за сексуалният дебют, нежеланата бременност и рисковото сексуално поведение (полово предавани болести и секс срещу възнаграждение) са с особен акцент. Разглеждайки сексуалното образование в България, тя е проучила и обобщила настоящата нормативна база, политиките и законовата уредба у нас в сферата на средното и висшето образование. Това дава ясна отправна точка към целите и задачите на проучването.

Целта на проучването е отразена ясно и е насочена към анализа на нивото на общата информираност по отношение на сексуалното здраве сред подрастващите в област Сливен. Заедно с това се предполага и разработване на модел на координационен център за повишаване на информираността относно сексуалното и репродуктивно здраве в рамките на

акушерските компетенции. Акцентът върху акушерските компетенции е особено важен и очертава професионалната и законовата рамка на модела.

За изпълнение на целта са посочени шест *основни задачи* и са предложени две работни хипотези. Предвид поставената цел са обосновани 4 логически единици на проучването: ученици от VII^{-и} до XII^{-и} клас, родители, учители и акушерки. Предвид спецификата на психоемоционалното и физическо развитие във възрастовата група на учениците, те са разделени на две подгрупи: VII^{-и} до IX^{-и} клас и X^{-и} XII^{-и} клас. Това прецизира проучването и дава ясна перспектива на изследвания феномен в контекста на акушерските компетенции.

Изследването е репрезентативно, представителната извадка е формирана чрез случаен подбор и включва общо 630 респонденти. **Инструментариумът** е съобразен с обекта на наблюдение и е реализиран чрез 4 вида анонимни анкетни карти. Анкетното проучване на петте групи респонденти е извършено самостоятелно от докторанта, което гарантира неговата надеждност. При всички проведени анализи е прието допустимо ниво на значимост $p < 0,05$ при доверителен интервал 95%.

Резултатите от изследването са детайлно разгледани и анализирани в Глава четвърта от дисертационни труд. Получените данни извеждат на преден план острата нужда от последователни, системни и научно базирани политики в областта на репродуктивното здраве и сексуалното образование на младите хора. Не може да не се отбележат някои изключително важни констатации, които придават смисленост на дисертационния труд. Една от тях е тревожният факт, който е открит по време на проучването – спадането на възрастта на сексуалният дебют сред подрастващите във възрастовата група 13-15 г. – той е едва 13,3 години. И докато анкетираните учители са на мнение, че семейството е люлката на основните знания, свързани със сексуалността, само една трета от родители разговарят свободно с децата си по тези теми. Това е предпоставка да се мисли и реализира специална програма за обучение на родители. От друга страна проучването констатира, че според учителите, подрастващите не са достатъчно осведомени по въпросите, свързани със сексуалното здраве. Но в по-голямата си част те са скептични относно въвеждането на такъв модул в училище, а над половината от тях смятат, че тази информация трябва да се предоставя от медицинско лице. Явно академичната подготовка на педагогически кадри е длъжник на сексуалното образование.

За съжаление и в двете възрастови групи на учениците, медицинските специалисти са посочени като източник на информация след приятелите, телевизията и книгите. Акушерките и медицинските сестри реално не присъстват в полезрението на тийнейджърите, въпреки че всички акушерки се чувстват подготвени да обучават ученици и родители по въпроси за сексуалното здраве. Натъкваме се на парадокс: акушерките не се припознават като доставчици на услуги, свързани със семейното планиране, а лекарите не приемат като задължение грижата за сексуалното здраве на тийнейджърите. Тази констатация е от изключително значение за политиките, които трябва да се реализират в областта на промоция на сексуалното здраве и образование. Именно с тази цел е предложена от докторантката „Модел на координационен център за повишаване на информираността за сексуалното и репродуктивно здраве в рамките на акушерската медицинска специалност“.

ОЦЕНКА НА ПРИНОСИТЕ

Приносите с *теоретичен характер* се отнасят до моментната снимка на проблема свързан с информираността сред подрастващи на възраст 13-18 години относно сексуалното здраве към днешна дата. Сравнителният анализ между ученици-родители-учители и здравни специалисти показва готовността и нагласите на основните фактори, които могат да влияят върху подготовката за безопасен сексуален живот и отговорно сексуално поведение сред тийнейджърите. Анализът на програмите за сексуално образование в развитите страни и в България, от друга страна, дава отправна точка за надграждане, адаптиране и осъвременяване на подходите.

Приносите с **практико-приложен характер** включват създаването на инструментариум за детайлно изследване на нуждите и методите за предоставяне на знания в областта на сексуалното здраве сред подрастващи, учители, родители и здравни специалисти. Разработена е и учебна програма за следдипломно обучение на акушерки и медицински сестри „Предоставяне на услуги подходящи за млади хора“ в рамките на 24 учебни часа.

Като основен приложен принос намирам разработването на модел за *Координационен център за повишаване на информираността относно сексуалното и репродуктивно здраве*. Той отразява обединените усилия на общността, семейството и училището с академизма и професионализма на специалистите по здравни грижи.

Компилацията от предвидените услуги, насочени към младите хора са резултат от направените в дисертацията на ас. Алексиева задълбочени проучвания, изводи и препоръки. Зададените параметри за оценяването му са реалистични и измерими. Акушерските компетенции са ясно дефинирани и подсказват една все още незаета ниша на пазара на здравни услуги.

КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ И СЪВЕТИ

Данните от изследванията и направените изводи се отнасят за един български регион – област Сливен, известен с демографските си и културни особености. Разширяването на проучванията сред други региони и общности би дало възможност за изясняване на някои социокултурни и религиозни особености, свързани с информираността на подрастващите относно сексуалното здраве. По време на своята изследователска работа докторантката се е съобразила и с предварително направените критични бележки.

Би било въпрос на академично предизвикателство дейността на Координационния център да бъде стартирана, а резултатите да бъдат отчетени в структуриран, методически издържан монографичен труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като член на научното жури на ас. Виолета Миткова Алексиева давам положителна оценка на дисертационния труд и подкрепям изцяло придобиването на образователна и научна степен „Доктор” от кандидатката. Считам, че представената от Виолета Алексиева дисертационна работа на тема: „Проучване на информираността за сексуалното здраве сред подрастващите“ по актуалност, прецизност на методиката, качество на получените резултати и значимост на научните приноси отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на Академичния състав на МУ –Варна.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователна и научна степен „Доктор ” на ас. Виолета Миткова Алексиева.

Септември, 2020

Доц. Диана Димитрова, д.пс.